

Cumhuriyet İlahiyat Dergisi

Cumhuriyet Theology Journal

| cuid.cumhuriyet.edu.tr | Founded: 1996 | Available online, e-ISSN: 2528-987X | Publisher: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

A Fiqh-Based Analysis of Jewelry Made from Metals Other Than Gold and Silver and Precious Stones

Süleyman Şahin^{1,a,*}

¹ Selçuk University, Faculty of Theology, Department of Islamic Law, Konya/Türkiye

* Corresponding author

Research Article

History

Received: 15/01/2025
Accepted: 22/05/2025

Plagiarism: This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Copyright: This work is licensed under Creative Commons AttributionNonCommercial 4.0 International License (CC BY NC)

Ethical Statement: It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited

ABSTRACT

While the concept of adornment (ziynet) in the Qur'an encompasses of both material and spiritual beauty, within the discipline of fiqh, it has primarily been associated with items that serve as means of material embellishment. Historically, gold and silver have been the primary materials for adornments, but the use of metals such as iron, copper, and others has been a subject of juristic debate and controversy within fiqh. There is limited information in fiqh sources regarding the use of metals other than gold and silver as adornments, and this topic is generally discussed in the context of rings. Divergent views can be found in the hadiths and the interpretations of the schools of thought regarding the usage of such metals. This study, therefore, explores the use of metals like iron and copper as well as precious stones for adornment purposes. The study begins by examining the narrations that either prohibit or allow the use of adornments made from materials other than gold and silver. The study then evaluates the views of jurists on this matter. According to the majority opinion, the use of gold by men is considered haram, while wearing silver rings is considered permissible. Jewelry made of metals such as iron and copper is generally regarded as makrooh or haram for both men and women because the Prophet likened such items to those of polytheists or idols. However, certain juristic interpretations based on the hadith that accepts an iron ring as mahr- suggest a more permissive stance regarding the use of such metals. The Hanafī, Mālikī, and Hanbalī schools consider such adornments as makrooh, whereas the Shāfi'i school considers them permissible. Narrations describing iron and copper as materials associated with idols and the adornments of polytheists have led to interpretations suggesting that these associations are the cause ('illah) of the ruling. In this context, it is thought that the cause of the ruling may have lost its relevance in the modern era. Today, such products are not linked to shirk elements or imitation of polytheists, which may justify a more permissive legal stance. The widespread use of imitation jewelry made from materials such as steel and platinum in modern times has necessitated a reevaluation of the jurisprudential rulings on such items. In addition, the use of precious stones as adornments has also been a subject of discussion in the literature. While the permissibility of precious stones is generally emphasized, some Hanafī scholars have expressed negative views on them compared to iron and copper, and some Mālikī scholars have expressed similar views relative to utensils made from gold and silver. In conclusion, the jurisprudential rulings on the use of metals other than gold and silver for adornment have been reevaluated by considering the historical context of the narrations, the causes of the rulings, and contemporary conditions. It is concluded that, in light of the basic principles of fiqh, the use of such metals as adornments is permissible when the causes of prohibitions have lost their relevance and custom ('urf) plays a positive role.

Keywords: Fiqh, Jewelry, Iron, Copper, Precious Stones, Imitation Jewelry.

Fikhî Açıdan Altın ve Gümüş Dışındaki Madenlerin ve Kıymetli Taşların Ziynet Amaçlı Kullanımı

Süreç

Geliş: 15/01/2025
Kabul: 22/05/2025

İntihal: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

Telif hakkı: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY NC) kapsamında yayımlanmaktadır.

Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

ÖZ

Ziynet kavramı, Kur'ân-ı Kerîm'de hem maddi hem de manevi güzelliklerin bir ifadesi olarak ele alınırken fikhî disiplini içinde daha çok maddi süslenme aracı olan ürünler için kullanılmıştır. Altın ve gümüş, tarih boyunca ziyet eşyalarının temel maddeleri olmuş, ancak demir, bakır ve diğer madenlerin kullanımı fikhî açıdan tartışmalı bir konu olarak kabul edilmiştir. Altın ve gümüş dışındaki madenlerin ziyet olarak kullanımına dair fikhî kaynaklarında sınırlı bilgiler bulunmakta, bu konu genellikle yüzük kullanımı özelinde ele alınmaktadır. Hadislerde ve mezheplerin yorumlarında bu madenlerin kullanımına dair farklı görüşler mevcuttur. Dolayısıyla makale, demir ve bakır gibi madenlerle kıymetli taşların ziyet amaçlı kullanımını incelemektedir. Çalışmada öncelikle, altın ve gümüş dışındaki madenlerden ziyet edinmeyi yasaklayan ve cevazına imkân tanıyan rivayetler ele alınmış, ardından fakihlerin konu hakkındaki görüşleri değerlendirilmiştir. Erkeklerin altın kullanımı çoğunluğun görüşüne göre haram kabul edilirken, gümüş yüzük takmalarına da izin verilmiştir. Demir ve bakır gibi madenlerden yapılan ziyet eşyaları ise, Hz. Peygamber'in bu tür eşyaları müşriklerin süs eşyalarına benzetmesi veya putların hammaddesi olması nedeniyle hem kadınlar hem de erkekler için mekruh veya haram olarak nitelendirilmiştir. Ancak demir yüzüğün mehir olarak kabul edildiğine dair hadisten hareketle bazı fikhî yorumlar, bu tür madenlerin kullanımına cevaz veren bir yaklaşımın da mevcut olduğunu göstermektedir. Hanefî, Mâlikî ve Hanbelî mezhepleri bu tür ziyetleri mekruh görürken, Şâfiî mezhebi câiz kabul etmektedir. Rivayetlerin demir ve bakır putların yapı malzemesi ve müşriklerin takısı olarak nitelenmesi, bu hususların hükmün illeti olduğu yönünde bazı yorumlara zemin hazırlamıştır. Bu bağlamda modern çağda hükmün illetinin anlamını yitirmiş olabileceği düşünülmektedir. Çünkü günümüz toplumlarında bu tür ürünlerin şirk unsurlarına veya müşriklere benzeme gibi olgularla ilişkilendirilmemesi ve ilgili illeti barındırmaması gerekçesiyle kullanımının câiz olduğu ifade edilebilir. Günümüzde çelik, platin gibi madenlerden yapılan imitasyon takıların yaygınlaşması, bu tür ürünlerin fikhî hükmünün yeniden ele alınmasını gerektirmiştir. Benzer bir şekilde literatürde kıymetli taşların ziyet olarak kullanımı da tartışma konusu edilmiştir. Genel anlamda kıymetli taşların cevaz yönü ön planda olmakla birlikte bazı Hanefî âlimler demir ve bakıra, yine bazı Mâlikî âlimler ise altın ve gümüşten edinilen kap ve kacaklara kıyasla olumsuz kanaat belirtmişlerdir. Sonuç olarak, altın ve gümüş dışındaki madenlerin ziyet amacıyla kullanımına dair fikhî hükümler, rivayetlerin tarihsel bağlamı, hükmün illetleri ve günümüz şartları dikkate alınarak yeniden değerlendirilmeye tabi tutulmuştur. Neticede fikhî disiplininin temel prensipleri ışığında, bu tür madenlerin ziyet olarak kullanılmasının, illeti ortadan kalkan yasakların bağlayıcılığını yitirdiği ve örfün de olumlu bir rol oynadığı durumlarda câiz olacağı kanaatine ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Fikhî, Ziyet, Demir, Bakır, Kıymetli Taş, İmitasyon Takı.

 suleymansahin@selcuk.edu.tr

 0000-0002-7048-3381

Citation / Atıf: Şahin, Süleyman. "Fikhî Açıdan Altın ve Gümüş Dışındaki Madenlerin ve Kıymetli Taşların Ziyet Amaçlı Kullanımı". *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi* 29/1 (Haziran 2025), 207-226. <https://doi.org/10.18505/cuid.1620212>

Giriş

Yeryüzünde bulunan bütün güzellikler Allah'ın cemal sıfatının tecellisidir. Nitekim bir hadiste “Allah güzeldir, güzeli sever.”¹ buyrulmuş ve varlıklarda söz konusu güzelliğin cemal sıfatıyla ilişkili olduğuna işaret edilmiştir. Bu bağlamda yaratıcı, insanı en güzel şekilde yaratmış ve kendisine bahsettiği lütufları üzerinde görmekten de hoşnut olmuştur. Bir şeyi, takı, süs ve elbise gibi şeylerle güzelleştirmeyi ifade eden zînet (zînet), insanların maddi süslenmelerini ifade eden bir kelimedir. Bunun yanı sıra zînet, Kur'ân-ı Kerîm'de maddi ve manevi güzellikleri ifade edecek şekilde geniş bir yelpazede kullanılmıştır.

Tarih boyunca insanlar, süslenmek için belirli madenlerden süs eşyaları üretmiş ve bunları zînet unsuru olarak kullanmışlardır. Bu madenlerin başında altın ve gümüş gelmektedir. Ayrıca demir, bakır ve pirinç gibi madenlerden de altın ve gümüş kadar yaygın olmasa da birtakım takıların üretilip kullanıldığı rivayetlerden anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber'den nakledilen rivayetlerde altın ve gümüşün dışında demir (hadîd) ve bakırın çeşitleri (sufur, nühâs ve şebek) ile ilgili bazı bilgiler yer almaktadır. Aktarılan bilgilerde bahsi geçen madenlerden insanların yüzük edindikleri ve Hz. Peygamber'in de bu durum karşısındaki olumlu veya olumsuz sergilediği tavırlara işaret edilmektedir. Fıkıh külliyyatında ise bu hususa dair konular dar bir çerçevede ele alınmaktadır.

Hanefî mezhebinin temel kaynaklarında konu helaller ve haramlar başlığı altında değerlendirilirken Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelî kaynaklarında taharet, namaz ve zekât konularında dolaylı olarak işlenmiştir. Araştırma esnasında altın ve gümüş dışındaki madenlerden üretilen zînet eşyalarının bazı kaynaklarda birkaç cümle ile değerlendirildiği ve konunun yüzük edinme üzerinden ele alındığı görülmüştür. Konuya dair detaylı bilgi veya tartışmanın bulunmaması toplumların bu tür zînet eşyasını pek tercih etmediği fikrini akla getirmektedir. Hatta bu tür eşyaların zînet kabul edilmediği şeklinde yorumlamaya müsait bilgiler de bulunmaktadır. Örneğin zînet eşyası kullanmayacağım diye yemin eden bir kimsenin demir ve bakır gibi madenlerden süs eşyası kullanması halinde yemininin bozulmayacağına dair görüşler aktarılmaktadır.² Günümüz toplumunda ise demir, bakır ve bu ikisi yanında çelik, platin gibi madenlerden takılar üretilmekte ve genellikle imitasyon takı olarak anılmaktadır. İmitasyon kelimesi sözlükte taklit anlamını ifade etmektedir. Bu kelime günümüzde ticari mal, tarihi eser, değerli taş ve takı gibi ürünler için kullanılmaktadır. Bununla birlikte imitasyon kelimesinin en yaygın istimali altın, gümüş ve pırlanta gibi değerli madenlerden üretilen zînet eşyalarının taklitleri içindir.³ Dolayısıyla günümüz algısında da altın ve gümüş dışındaki madenlerden üretilen zînet eşyalarının doğrudan zînet eşyası olmadığı benimsenmiş, süslenmede asıl maddelerin altın ve gümüş olduğu zihinlerin arka planında yer edinmiştir. Durum böyle olsa da vakiada halk arasında imitasyon takıların kullanımı yaygınlık kazanmış ve bu ürünlerin ticaretine dair bir sektör meydana gelmiştir.

¹ Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc Müslim, *el-Câmi'u's-sahîh*, thk. Muhammed Fuâd Abdulbâkî (Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, ts.), “İmân”, 91.

² Ebû Zekeriyâ Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref Nevevî, *Ravzatü't-talibîn*, thk. Züheyr eş-Şâvîş (Beyrût: el-Mektebu'l-İslâmî, 1991), 11/58.

³ Arife Ece Evirgen, “Sahte Kavramını Karşılamanın Çakma, İmitasyon, Kolpa, Korsan, Sözde ve Taklit Sözcüklerinin Kullanımları” (XII. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu, Ankara: Gazi Üniversitesi, 2020), 513-514.

Fukahânın kahir ekseriyetinin demir ve bakır gibi madenlerden üretilen ziynet eşyalarını kullanmanın câiz olmadığı yönünde görüş belirtmeleri, günümüz toplumunda ise bu ürünlerin kullanımının yaygınlık kazanması bizi böyle bir araştırmaya sevk eden en önemli etkenlerdendir. Tespit edebildiğimiz kadarıyla konuyla alakalı yapılmış doğrudan bir çalışma bulunmamaktadır. Alanda yapılan çalışmaların çoğunluğu altın ve gümüş üzerinedir. Ancak Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi'nin yüzük maddesinde altın ve gümüş dışındaki madenlerden üretilen yüzükler hakkında mezheplerin kanaatleri kısa bir şekilde aktarılmıştır.⁴ Dolayısıyla konu hakkında detaylı bir incelemenin yapılması alandaki bir boşluğu doldurma adına gereklidir. Bu bağlamda öncelikle fıkhıta süslenme hususuyla altın ve gümüşün ziynet olarak kullanımı gerekli görüldüğü kadarıyla ele alınacak sonrasında diğer madenlerden üretilen ziynet kullanımına dair meseleler analiz edilecektir. Bunlara ek olarak bahsi geçen madenlere kıyas edilen akik gibi yarı kıymetli taşlarla yeşim gibi kıymetli taşların hükmü de incelenecektir. Dolayısıyla makalenin konusu erkek ve kadınların demir ve bakır gibi madenlerden üretilen eşyalarla yarı kıymetli ve kıymetli taşlardan yapılan ziynet eşyalarını edinmeleriyle sınırlandırılacaktır.

1. Fıkıhta Tezeyyün/Süslenme

Fıkıh literatüründe süslenme; niyet, bağlam ve cinsiyete göre farklı açılardan hükme bağlanır. Niyetten kasıt, kişinin bu fiili hangi amaçla yaptığıyla ilişkili olup böbürlenme veya kibir amacıyla mı yoksa Allah'ın nimetlerini izhar etme için mi kullandığıdır. Bağlamdan kasıt, özellikle kadınların kim için süslendiği yani yabancı erkekler için mi yoksa eşleri için mi bu fiili yaptıklarıdır. Cinsiyet ifadesinden kasıt ise süslenme fiilinin bireyin erkek veya kadın olmasına bağlı olarak doğurduğu hükümlerdir. Çünkü fıkhıta kadınların süslenmesiyle erkeklerin süslenmesi hakkında farklılıklar söz konusudur. Kadınlara fitratları gereği süslenme ile ilgili daha geniş bir alan ayrılmışken erkeklerin süslenmesi olabildiğince sınırlı tutulmuştur. Genellikle ziynet konusu kadınların giyim, takı takma, günümüz tabiriyle makyaj yapma gibi davranışlarıyla şekillenir. Bu bağlamda çalışma konusu yüzük, bilezik ve kolye gibi ziynet eşyalarının hangi hammaddelerden olabileceğine tahsis edildiğinden sadece kadın ve erkeklerin süslenmesine dair genel bilgilere yer vermekle yetinilecektir.

Fıkıh külliyatında süslenmeyle ilgili hükümlerin daha çok kadınlara yönelik olduğu, erkeklerin ise ziynet eşyası kullanmalarının sınırlı ölçüde kabul gördüğü ifade edilmişti. Genel anlamda fukahâ erkeklerin ziynet eşyası kullanmamasını daha uygun görmüşler; bu eşyaları yüzük, kemer ve savaş aletleriyle sınırlı tutarak hüküm vermişlerdir. Bunun dışında erkekler için başka bir ziynetten bahsedilmemiştir. Hatta erkeklerin kadınların kullandıkları bilezik, gerdanlık ve halhal gibi eşyaları ziynet olarak kullanmaları haram sayılmıştır. Yüzük ve kemer gibi eşyalar dışında süslenme amaçlı olan ziynet eşyaları gümüşten dahi olsa bunun câiz olmadığı yönünde görüşler de ayrıca bahse konu edilmiştir.⁵ Gerekçe olarak da örfte bu tür ziynetlerin kadınlara has eşyalar

⁴ İsmail Yalçın, "Yüzük (Fıkıh)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 44/57.

⁵ Abdullah b. Muhmûd b. Mevdûd el-Mevsilî, *el-İhtiyâr li ta'lîli'l-Muhtâr*, thk. Hâlid Abdurrahmân el-Âk (Beyrût: Dâru'l-Ma'rife, 1998), 4/196; Ahmed Şemseddin Kadızâde, *Netâ'icü'l-efkâr fi keşfi'r-rumûz ve'l-esrâr* (*Tekmiletü şerhi Fethi'l-kadîr*) (Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2009), 10/25; Muhammed Emîn b. Ömer b. Abdilazîz el-Hüseynî ibn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr ala'd-Dürri'l-muhtâr şerhi Tenvîri'l-ebâr* (Beyrût: Dâru'l-Ma'rife, 2015), 9/592-593.

olması ve erkeklerin kadınlara benzemelerine neden olma ihtimali gösterilmiştir.⁶ Dolayısıyla erkek ve kadınların ziynet eşyası edinmelerinde en temel vasıf, karşı cinse benzememe kriteriyle şekillenmiştir.

Kaynaklarda erkeklerin yüzük kullanımı daha çok ihtiyaca binaen gündeme getirilmiştir. Çünkü yüzüklerin mühür işlevinde kullanılması bu görevi üstlenen kişilerin yüzük edinmesinin gerekliliğini doğurmuştur. Nitekim Hz. Peygamber'in yüzüğünün aynı zamanda mühür olması,⁷ halifelerin de aynı uygulamayı devam ettirmeleri, fukahânın değerlendirmelerine zemin hazırlamıştır. Bu sebeple yönetici olmayanların yüzük kullanmalarını mekruh görenler olmakla birlikte genel kabul câiz olduğu yönündedir. Ama kullanılmamasının daha uygun olduğu da ayrıca belirtilmiştir. Yüzük edinmenin mutlak câiz olduğunun delili Hz. Peygamber'in yüzük kullanmasıdır.⁸ Dolayısıyla erkeklerin ziynet eşyası olarak yüzük kullanmaları üzerinde durulurken bu yüzüğün hammaddesinin ne olacağı hakkında kısmen de olsa farklı yaklaşımlar söz konusudur. Fukahânın arasında hâkim kanaat erkeklerin gümüş yüzük kullanabileceği yönündedir. Şu durumda ziynet eşyası olabilecek madenleri dikkate aldığımızda bunların başında altın ve gümüş gelmektedir. Bunun yanında ise demir, bakır, kurşun gibi madenlerin ve hatta bazı değerli taşların da ziynet olarak kullanımı söz konusudur. Dolayısıyla genel hatlarıyla altın ve gümüşün ziynet olarak kullanımı, sonrasında ise diğer madenlerin durumunu değerlendirmek daha isabetli bir tutum olacaktır.

2. Altın ve Gümüşün Ziynet Olarak Kullanımı

Altın ve gümüş tarih boyunca kıymetli maden olarak telakki edilmiş; para, tıbbi malzeme ve ziynet eşyası şeklinde kullanılmıştır. İslam geleneğinde altın ve gümüş kadınların ziynet eşyası olarak kabul görürken gümüş erkeklerin ziynet olarak kullanabileceği bir maden sayılmıştır.

Erkeğin ziynet eşyası kullanımında gümüş madenini kullanabileceği şeklinde genel bir kanaat hakimken altın yüzük kullanmasıyla ilgili sahabe dönemi dahil olmak üzere farklı yaklaşımlar da söz konusu olmuştur. Fakat hâkim kanaat erkeklerin altın yüzük kullanmalarının haram olduğu yönündedir. Bu görüşe temel teşkil eden rivayetlerden birisi İbn Ömer'den (öl. 73/693) nakledilen şu hadistir: "Resûlullah (s.a.v.) altından bir yüzük taktı. Sonrasında insanların altın yüzük takmaya başladığını görünce, ben bu yüzüğü takıyordum ama artık takmayacağım deyip yüzüğü çıkardı. Bunun üzerine insanlarda altın yüzüklerini çıkardılar."⁹ Aktarılan bu rivayetin yanı sıra "Hz. Peygamber altın yüzük takmayı nehyetti."¹⁰ şeklinde rivayetler de hadis külliyatlarında yer almaktadır.

Altın yüzüğü erkeklerin kullanmasının yasak olduğuna dair rivayetler ve bu rivayetler doğrultusunda haram hükmü genel olarak benimsenirken kısmen de olsa cevazı yönünde bazı rivayet ve görüşler de mevcuttur. Bu rivayetlerin birisinde "Hz. Peygamber altın yüzük takmayı

⁶ Abdülmelik b. Abdullah b. Yûsuf b. Muhammed Ebu'l-Meâlî Cüveynî, *Nihâyetü'l-matlab fî dirâyeti'l-mezheb*, thk. Abdulazîm Mahmûd ed-Dîb (Beyrût: Dâru'l-Minhâc, 2007), 3/282.

⁷ Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî Nesâî, *es-Sünen*, thk. Râid b. Sabrî İbn Ebî Alafe (Riyâd: Dâru Tavîk, 2008), "Zîne", 47 (No. 5201).

⁸ İbn Âbidîn, *Haşiyetü İbn Âbidîn*, 9/592-595.

⁹ Nesâî, "Zîne", 43 (No. 5164).

¹⁰ Nesâî, "Zîne", 43 (No. 5165).

nehyetti. Ancak az miktarda olanı hariç.”¹¹ şeklinde bir bilgi bulunmaktadır. Ayrıca sahabeden bazı kimselerin altın kullandığına dair bilgiler de bazı kaynaklarda yer almaktadır. Buna göre Hz. Peygamber’in ashabından Talhâ, Sa‘d, Süheyb ve Ebû Üseyd’in altın yüzük kullanarak vefat ettikleri belirtilmiştir.¹²

Aktarılan rivayetler çerçevesinde fukahânın kahir ekseriyeti, erkeklerin altını ziynet olarak kullanmasını nasların teabbüdî olduğu düşüncesiyle haram kabul etmişlerdir. Erkeğin altını ziynet olarak kullanımını yasaklayan nasların teabbüdî olduğunu kabul etmişlerdir. Diğer bir kısım âlim ise erkeğin altın kullanmasının haramlığını böbürlenme ve cennet ehline benzeme gibi gerekçelerle illetlendirmişlerdir.¹³ Ancak söz konusu illetlerin ortadan kalmasıyla erkeklerin de altın kullanabileceğini dile getirenler olmuştur. Örneğin Kamil Miras (öl. 1957) bazı rivayetlerden hareketle ve illetin bulunmaması gibi gerekçelerle nişan alameti olarak kullanılan halka alyansların mubah olduğu görüşünü benimsemiştir.¹⁴ Ayrıca çağdaş araştırmacılar arasında altından olan alyansların erkekler tarafından kullanılmasında bir beis görmeyenler de bulunmaktadır.¹⁵

3. Altın ve Gümüş Dışındaki Madenlerin Ziynet Olarak Kullanımı

Altın ve gümüşün dışındaki demir, bakır ve bakırın çeşitlerinden olan madenlerin ziynet eşyası olarak kullanılmasıyla ilgili Hz. Peygamber’den farklı yönde rivayetler nakledilmektedir. Bunun yanı sıra sahabenin ve sonraki nesillerden ulemanın bu tür madenlerin ziynet eşyası olup olmayacağı hususunda sözleri ve içlerinden bizatihi kendilerinden kullananların olup olmadığı hakkında nakiller bulunmaktadır. Aktarılan nakillerde altın ve gümüş dışındaki diğer madenlerden ziynet eşyası edinmeyi nehyeden rivayetler olduğu gibi câiz kılan nakillerin de mevcut olduğu görülmektedir. Bu bağlamda öncelikle bu tür ziynet eşyalarının kullanımını yasaklayan, akabinde câiz kılan rivayetler ele alınacak sonrasında fukahânın değerlendirmelerine yer verilecektir.

3.1. Yasaklayan Rivayetler

Demir, bakır ve bakır çeşitlerindeki madenlerden üretilen ziynet eşyalarının yasaklandığını bildiren birtakım rivayetler hadis kaynaklarında aktarılmaktadır. Bu rivayetlerin başında yer alan ve fukahânın genellikle delil olarak zikrettikleri hadis şudur:

“Hz. Peygamber’in yanına demirden yüzük takmış bir adam gelir. Adamın yüzüğünü gören Hz. Peygamber ona şöyle der: Ne oluyor da sende cehennem ehlinin ziynetini görüyorum. Bu söz üzerine o

¹¹ Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, thk. Şu‘ayb el-Arnaût, vd. (Müessesetü’r-Risâle, 2001), 28/45 (No. 16833).

¹² Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu‘fî Buhârî, *et-Tarihü’l-kebir* (Haydarâbâd: Dâiratü’l-Maârifî’l-Osmâniyye, ts.), 7/350; Ebû’l-Ferec Zeynüddîn Abdurrahmân b. Ahmed b. Abdurrahmân İbn Receb, *Ahkâmü’l-havâtîm ve mâ yete‘allak bihâ*, thk. Ebu’l-Fidâ Abdullah el-Kâdî (Beyrût: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1985), 34.

¹³ Ebû Muhammed Abdullâh b. Ahmed Muvaffakuddîn İbn Kudâme, *el-Muğni* (Beyrût: Dâru’l-Fikr, 2011), 2/607; Yusuf Erdem Gezgîn, “Kullanımı Haram veya Şüpheli Olan Altınların Hukuki İşlemlere Konu Edilmesi”, *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18 (2020), 152.

¹⁴ Zeynüddîn Ahmed b. Ahmed b. Abdillatîf Zebîdî, *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi*, çev. Ahmed Naim - Kamil Miras (İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2019), 4/30.

¹⁵ Erkeklerin altın yüzük kullanımıyla ilgili yaklaşımlar için bk.: Muhammed Hüsnü Çiftçi, “Nişan Alameti Olarak Erkeklerin Altın Yüzük Kullanımıyla İlgili Güncel Fikhî Tartışmalar”, *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 21/1 (2021), 571-603.

kişi yüzüğü çıkarıp atar. Daha sonra aynı adam bakırdan bir yüzükle Hz. Peygamber'in yanına gelir. Bu sefer Hz. Peygamber ona şöyle söyler: Ne oluyor da senden putların kokusunu alıyorum. Bunun üzerine adam bu yüzüğü de çıkarıp atar ve Hz. Peygamber'e hitaben der ki: Ey Allah'ın Resûlu hangi tür yüzük takayım. Cevaben Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurur: "Bir miskali geçmeyecek şekilde gümüşten yüzük edinebilirsin."¹⁶

Aktarılan bu rivayet, Hz. Peygamber'in erkeklerin altından ziynet kullanmalarını yasaklamanın yanında demir ve bakırdan üretilmiş ziynet eşyalarını da nehyetmektedir. Bununla birlikte rivayet, bahsi geçen madenlerden imal edilen ziynet eşyalarını hem putların yapımında kullanılan maddeler hem de cehennem ehline mahsus ziynet eşyaları olarak nitelendirmektedir. Kaynaklarda "cehennem ehlinin takısı" ifadesi, öncelikle dünyada müşrikler tarafından kullanılan ziynet eşyaları bağlamında yorumlanmakta; bunun yanı sıra, cehennemde azap görececek kimselerin boyunlarına vurulacak halka ve zincirler şeklinde de açıklanmaktadır.¹⁷ Bu bağlamda, ziynet eşyalarının demir ve bakır gibi madenlerden oluşması, onların şirk unsuru olarak görülen putlarla sembolik ya da doğrudan bir ilişki içerisinde değerlendirilebileceğini ortaya koymaktadır. Bu hususu destekleyen başka rivayetler de mevcuttur. Bunlardan birisinde Hz. Peygamber'in Hz. Ali'yi yanına alarak Kabe'ye gittikleri, Kabe'nin üzerinde bulunan bakırdan yapılmış ve demir kazıklarla sabitlenmiş putları yıkması için onu omzuna alıp yukarı çıkardığı aktarılmaktadır.¹⁸ Bir diğer rivayette ise Hz. Peygamber'in bir gün bakırdan yapılmış bir putun yanından geçerken elinin tersiyle vurduğu, sonrasında Allah'ın dışında tapınanların telef olup hüsrana uğradığını dile getirdiği ve bu olay sonrasında Cibril ile yanında bir meleğin kendisine geldiği, Cibril'in yanında gelen meleğin Peygamber'in yanında eğildiği ve kendisine neden eğildiğini sorunca "senden bakır kokusu alıyorum, biz bakır kokusuna dayanamayız" dediği aktarılmaktadır.¹⁹ Dolayısıyla söz konusu rivayetlerde demir ve bakır madenlerinin süs eşyası için kullanılmasının yasaklanması, putların bunlardan yapılmasıyla ilişkili olduğu dile getirilebilir.

Konuyla ilgili yasaklayıcı mahiyette olan rivayetlerden diğer bir kısmında ise bu tür madenlerin taharetle ilişkilendirildiği görülmektedir. Nitekim Hz. Peygamber'in fetih yılında (Mekke'nin fethi) Safâ tepesinde insanlardan biat aldığı esnada parmağında demirden yüzük olan bir adamın geldiği ve Resûlullah'ın o adama, Allah demirden yüzük olan hiçbir eli temiz kılmamıştır, dediği aktarılmaktadır.²⁰ Rivayette zikredilen taharet kelimesinin maddi temizlik olabileceği ilk etapta akla gelebilmektedir. Ayrıca Hz. Ömer'in parmağında altın yüzük bulunan bir kişiden onu çıkartmasını istemesi, bunun üzerine o mecliste bulunan Ziyâd isminde bir kimsenin, Ey müminlerin emiri benim yüzüğüm demirden demesi üzerine demir yüzüğün kötü koku verici

¹⁶ Nesâî, "Zîne", 46 (No. 5195).

¹⁷ Ebû'l-Ulâ Muhammed Abdurrahmân b. Abdurrahîm el-Mübârekpûrî, *Tuhfetü'l-ahvezî şerhu Câmi'i't-Tirmizî* (Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1431), 5/394.

¹⁸ Ebû Bekr Abdullâh b. Muhammed b. Ebî Şeybe İbrâhîm el-Absî el-Kûfî İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, thk. Sa'd b. Nâsır b. Abdilaziz Ebû Habîb eş-Şesrî (Riyâd: Dâru Kunûzi İsbîliyâ, 2015), 21/47 (No. 39679).

¹⁹ Ebû'l-Kâsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat*, thk. Ebû Muâz Târik b. İvadallâh - Ebû'l-Fadl Abdulmuhsin (Kâhire: Dâru'l-Harameyn, 1995), 4/168 (No. 3882).

²⁰ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat*, 2/25 (No. 1114); İbn Receb, *Ahkâmü'l-havâtîm*, 45.

olduğunu söylemesi de bu ihtimali destekler mahiyettedir.²¹ Yine rivayetlerde demir ve bakırla ilgili yasaklamalar bulunurken kurşunla ilgili doğrudan nassın bulunmaması fakat kurşunun da elde kötü koku bırakması sebebiyle kerih görüldüğünün ifade edilmesi²² altın ve gümüş dışındaki bazı madenlerin vücutta kötü koku bırakması gibi maddi hususlarla alakalı olduğunu gösterir niteliktedir. Ancak aktarılan bu rivayetler bütüncül bir şekilde değerlendirildiğinde Hz. Peygamber'in "Allah demir yüzük bulunan hiçbir eli temiz kılmamıştır" ifadesinden kastın, şirk unsuru barındırma anlamında olduğu daha isabetli görünmektedir. Dolayısıyla rivayetlerdeki yasaklamaların sebebinin putların yapı maddesi ve müşriklerin takısı olması daha muhtemel durmaktadır. Bunun yanında bu tür madenlerin kötü koku yapması nedeniyle maddi temizliği gerektirmesi gibi bir anlam da pek muhtemel görünmemektedir.

3.2. Câiz Kılan Rivayetler

Hadis kaynaklarında altın ve gümüş dışındaki madenlerin ziynet amacıyla kullanılmasını yasaklayan rivayetler yer almakla birlikte bu tür kullanımın câiz olduğunu bildiren rivayetler de mevcuttur. Literatürde genellikle mehir meselesinde zikredilen ayrıca Buhârî'nin (öl. 256/870) giyim kuşam başlığı altında da aktardığı şu hadis konuyla doğrudan ilişkilidir:

Resûlullah'a (s.a.v.) bir kadın geldi ve "Ey Allah'ın Resûlu ben kendimi sana hibe ettim" deyip ayakta durdu. Bunun üzerine Hz. Peygamber sessiz kaldı ve bir adam "Ey Allah'ın Resûlu şayet senin ihtiyacın yoksa beni bu kadınla evlendir" dedi. Allah Resûlu (s.a.v.) ona, "yanında mehir olarak vereceğin bir şey var mı" dedi. Adam "yanımda üzerinde bulunan bu elbisemden başka bir şey yok" dedi. Hz. Peygamber "elbiseni verirsen elbisesiz kalacaksın, başka bir şey bul" dedi. Adam "hiçbir şey bulamıyorum" deyince Hz. Peygamber "demirden bir yüzük olsa da bir şey bul" dedi. Adam aradı fakat verecek bir şey bulamadı. Bunun üzerine Hz. Peygamber ona "Kur'ân'dan bir şey biliyor musun" diye sordu. Adam "evet şu şu sureleri biliyorum" şeklinde cevap verdi. Daha sonra Hz. Peygamber, "seni Kur'ân'dan bildiğin sureleri öğretmen karşılığında onunla evlendirdim" dedi.²³

Sahih olarak aktarılan bu rivayet demirden yüzüğün mehir olarak verilebileceğini, dolayısıyla bu yüzüğün ziynet eşyası olarak kullanılabileceğini ifade etmektedir. Bu minvalde Mâlikî âlimlerden İbn Abdilber en-Nemerî (öl. 463/1071) *el-İstizkâr* adlı eserinin mehirle ilgili kısmında, bahsi geçen rivayeti aktarmış ve demirden yüzüğün hükmü hakkında bazı değerlendirmelerde bulunmuştur. O, burada demir yüzük edinmeyi yasaklayan rivayetlerin sıhhat bakımından problemliliğini belirtirken, mehir konusunda aktarılan rivayetin ise sahih olduğunu belirtmiş ve "yasak bulunmadığı sürece eşyada asıl olan ibâhadır" diyerek câiz olması gerektiğini söylemiştir.²⁴ Benzer değerlendirmelerde bulunan Nevevî (öl. 676/1277) Müslim'in (öl. 261/875) *el-Cami'u's-sahih*'i üzerine kaleme aldığı şerhinde demir gibi madenlerden üretilen ziynet eşyalarını

²¹ Ebû Urve Ma'mer b. Râşid, *el-Câmi'*, thk. Habîburrahman el-A'zamî (Beyrût: el-Mekteb'u'l-İslâmî, 1983), 10/395 (No. 19473).

²² İbn Receb, *Ahkâmü'l-havâtîm*, 42.

²³ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî Buhârî, *el-Câmi'u's-sahih* (Beyrût: Müessesetü'r-Risâle Nâşirûn, 2017), "Libâs", 47 (No. 5533); Müslim, "Nikâh", 76.

²⁴ Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed b. Abdilber en-Nemerî İbn Abdilber en-Nemerî, *el-İstizkârü'l-câmi' li-mezâhibi fukahâ'i'l-emsâr ve ulemâ'i'l-aktâr fî mâ tezammenehü'l-Muvatta' min me'âni'r-re'y ve'l-âsâr.*, thk. Sâlim Muhammed Atâ - Muhammed Ali Muavvad (Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2000), 5/414.

yasaklayan rivayetlerin zayıf olduğunu ifade ederek bu madenlerden üretilen ziynet eşyalarının kullanılmasının câiz olduğunu dile getirmiştir.²⁵

Mehir konusunda zikredilen bu rivayetin yanı sıra demir ve bakır gibi madenlerden ziynet eşyası takılabileceğini ifade eden bir diğer rivayet ise “Hz. peygamberin yüzüğü gümüşle kaplanmış demirden bir yüzüktü.”²⁶ hadisidir. Her ne kadar bu hadiste demir yüzüğün üzeri gümüşle kaplansa da yüzüğü meydana getiren ana madde demirdir. Burada muhtemelen yüzüğün dış kısmının gümüşten olması ve dışardan bakıldığında demir izlenimi vermemesi etkili olmaktadır. Dolayısıyla müşriklerin takısı olarak nitelendirilen demir gibi madenlerin dışı kaplandığında şirke dair bir ilişkinin kurulmaması doğrudan bu madenlerin yasaklandığının değil ilgili illeti barındırıp barındırmadığı doğrultusunda hükmün şekillendiğini gösterir. Fakat önceki rivayette herhangi bir kayıt olmaksızın mehir için demir yüzük vermeyi teklif eden Hz. Peygamber’in ifadesi dikkate alındığında mutlak cevazdan bahsetmek gerekeceği de göz önünde tutulmalıdır.

Demir yüzüğün mehir olarak verilmesi hadisinde olduğu gibi Ebû Saîd el-Hudrî’nin (öl. 74/693-94) naklettiği bir diğer rivayette de mutlak olarak bu tür madenlerin ziynet olarak kullanılabilmesi yönünde bir hadis de aktarılmaktadır. Bu rivayet şu şekildedir:

“Bahreyn’den bir adam Hz. Peygamber’in yanına geldi ve ona selam verdi. Hz. Peygamber onun parmağında altından yüzük, üzerinde de ipekten bir cübbe olduğu için selamına icabet etmedi. Bunun üzerine adam cübbeyi ve yüzüğü çıkarıp selam verdi. Bu sefer Hz. Peygamber selamını aldı. Sonra adam dedi ki: Ey Allah’ın Resûlü az önce yanınıza geldim benden yüz çevirdiniz. Bunun üzerine Hz. Peygamber az önce elinde ateşten bir kor vardı. Adam cevaben, o zaman ben birçok kor ile geldim deyince Hz. Peygamber senin getirdiğin şey bizden harre taşlarını müstağni kılacak değil, fakat bu dünya metaindandır. O zaman ne takayım? Demirden, gümüşten veya pirinçten bir halka takabilirsin dedi.”²⁷

Rivayetten anlaşıldığı üzere bu hadis, demir ve bakır türünden yüzükleri yasaklayan rivayetlerle taban tabana bir zıtlık ifade etmekte ve bu ürünlerin kullanımının câiz olduğunu ortaya koymaktadır. Fakat konuyu değerlendiren âlimler arasında bu rivayete atıfta bulunan tespit edebildiğimiz kadarıyla bulunmamaktadır.

Hadis olarak aktarılan rivayetlerin yanında Ebû Yûsuf (öl. 182/798) ve Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî’nin (öl. 189/805) *Kitâbu’l-Âsâr* isimli eserlerinde tâbiîn âlimlerinden İbrahim en-Nehaî’nin (öl. 96/714) demirden yüzük taktığı ve bu husus kendisine sorulduğunda ise Abdullah’ın yüzüğünün demirden olduğunu söylediğini nakletmektedirler. Ayrıca İbrahim en-Nehaî’nin yüzüğünde demirden nakşedilmiş “Allah İbrahim’in velisi ve yardımcısıdır” yazdığı da bu iki eserde aktarılmaktadır.²⁸ Dolayısıyla hem hadisleri hem de İmameyn’in Nehaî hakkında naklettikleri rivayeti dikkate aldığımızda demir ve bakır madenlerinde ziynet eşyası edinilebileceği anlaşılmaktadır.

3.3. Mezheplerin Görüşleri

Altın ve gümüş dışında demir, bakır ve bakır çeşitlerinden ziynet eşyası kullanılıp kullanılmayacağı konusu fukahâ arasında genel anlamda birbirine zıt sayılabilecek iki farklı

²⁵ Ebû Zekeriyâ Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref Nevevî, *el-Minhâc fi Şerhi Sahîhi Müslim b. el-Haccâc*, thk. Halîl Me’mûn Şihâ (Beyrût: Dâru’l-Ma’rife, 2014), 9/216-217.

²⁶ Nesâî, “Zîne”, 49 (No. 5205).

²⁷ Nesâî, “Zîne”, 50 (No. 5206); Taberânî, *el-Mu’cemü’l-’evsat*, 8/289 (No. 8664).

²⁸ Yakûb b. İbrâhîm Ebû Yûsuf, *Kitâbu’l-Âsâr*, thk. Ebû’l-Vefâ el-Afgânî (Karâçî: Mektebetü Dâri’l-Ulûm, ts.), 693; Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî, *Kitâbu’l-Âsâr*, thk. Hâlid el-Avvâd (Kuveyt: Dâru’n-Nevâdir, 2008), 726.

şekilde hükme bağlanmıştır. Hanefî, Mâlikî ve Hanbelîlerin kanaatine göre bu tür madenlerden ziynet eşyası edinmek hem erkekler hem de kadınlar için mekruh sayılmıştır. Şâfiî mezhebinde ise kabul edilen görüş bu tür madenlerden ziynet eşyası edinmenin mubah diğer bir ifadeyle câiz olduğu yönündedir. Bu bağlamda öncelikle bahse konu olan ürünlerin kullanımını yasak kapsamında değerlendiren Hanefî, Mâlikî ve Hanbelîlerin görüşleri sırasıyla aktarılacak sonrasında ise mubah dairesinde ele alan Şâfiîlerin görüşüne yer verilecektir.

Hanefî kaynaklarında altın ve gümüş dışındaki madenlerin ziynet eşyası olarak kullanımının hem erkek hem de kadına mekruh olarak hükme bağlandığı ifade edilmişti. Fakat kaynakların bir kısmında hüküm ifadesi haram olarak zikredilmiştir.²⁹ Altın ve gümüş dışındaki madenlerden ziynet eşyası edinmeyi haram kabul edenlerden birisi Mergînânî'dir (öl. 593/1197). O, haram hükmünü temellendirirken yasaklayan rivayetler başlığı altında aktardığımız Hz. Peygamber'in cehennem ehlinin takısı ve putların kokusunu alıyorum şeklinde ifade ettiği sözlerine yer vermektedir. Bunun yanı sıra Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî *el-Câmi'u's sagîr* adlı eserinde erkeklerin gümüş dışında başka hiçbir şeyle yüzük edinilemez anlamına gelen لا يَتَخْتَمُ إِلَّا بِفِضَّةٍ ifadeyi delil olarak zikretmektedir.³⁰ Üslup açısından hasır bildiren bu ifade, gümüştan başkasıyla ziynet eşyası edinmenin haram olacağı şeklinde yorumlanmıştır.³¹ Bazı kaynaklarda ise haram ifadesi kullanılmaksızın “mekruh, câiz olmaz, ziynet olarak kullanılmaz” gibi ibareler yer almaktadır.³² Mezhep imamlarının demir ve bakır madeninden olan ziynet eşyalarının kullanımına dair doğrudan mekruh ve haram ifadeleri tespit edilememiştir. Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî rivayet ettiği *el-Muvatta'* eserinde bu tür ziynet eşyalarını nehyeden hadisi zikrettikten sonra, biz bu rivayetle amel ediyoruz deyip erkek ve kadının bu madenlerden takı kullanmayacağını *el-Câmi'u's-sagîr*'de kullandığı ifadesinin aynısına yer vererek zikretmektedir.³³ Ancak o, *Kitâbu'l-âsâr* adlı eserinde İbrahim en-Nehaî'nin yüzüğünün demirden olduğu yönündeki rivayeti aktarmış, ardından da demirden yüzük takmayı biz hoş karşılamayız şeklinde bir ifade bulunmuştur.³⁴ Dolayısıyla Hanefî mezhep imamlarının bahse konu madenlerden edinilen takılarla alakalı doğrudan haram ifadesi yer almamaktadır. Fakat Şeybânî'nin ifadesine Mergînânî gibi sonraki bazı âlimler haram anlamı yüklemiştir. Ayrıca bazı kaynaklarda mehirle ilgili rivayette yer alan ve bu tür yüzüklerin kullanımına cevaz anlamı taşıyan ifadenin hakiki anlamda olmadığı, yani vereceğin hiç mi bir şey yok anlamında kullanıldığı söylenmektedir. Buna ek olarak cevaz anlamı

²⁹ Burhânüddîn Ebü'l-Hasen Alâ b. Ebî Bekr el-Fergânî el-Mergînânî, *el-Hidâye Şerhu Bidâyeti'l-mübtedî*, thk. Muhammed Adnân Dervîş (Beyrût: Dâru'l-Erkam, ts.), 2/364; Ebü'l-Berekât Abdullah b. Ahmed en-Nesefî, *Kenzü'd-dekâik (Nânûtî haşiyesiyle birlikte)* (Karaçi: Mektebetü'l-Büşrâ, 2016), 3/334.

³⁰ Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî, *el-Câmi'u's-sagîr*, thk. Mehmet Boynukalın (Beyrût: Dâru İbn Hazm, 2011), 232.

³¹ Ebü Muhammed Bedruddîn Mahmûd b. Ahmed el-Aynî, *el-Binâye fi şerhi'l-Hidâye*, thk. Feyz Ahmed el-Mültânî (Pakistan: el-Mektebetü'l-Hakkâniyye, 1423), 14/458.

³² Ebü Bekir b. Mes'ûd el-Kâsânî, *Bedâ'i'u's-sanâ'i' fi tertibi's-şerâ'i'*, thk. Muhammed Tâmir (Kâhire: Dâru'l-Hadîs, 2005), 6/463; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 4/197; İbrâhim b. Muhammed Halebî, *Mülteka'l-ebhur*, thk. Komisyon (İstanbul: Dâru's-Sirâc, 2022), 659.

³³ Ebü Abdillâh Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebî Âmir el-Asbahî el-Yemenî Mâlik b. Enes, *el-Muvatta' bi rivayeti Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî*, thk. Abdülvehhâb Abdüllatîf (el-Mektebetü'l-İlmiyye, ts.), 311. وَهَذَا نَأْخُذُ، لَا يَتَّبَعِي لِلرَّجُلِ أَنْ يَتَخْتَمَ بِدَهَبٍ وَلَا حَدِيدٍ وَلَا صُفْرٍ وَلَا يَتَخْتَمُ إِلَّا بِالْفِضَّةِ

³⁴ eş-Şeybânî, *Kitâbu'l-Âsâr*, 2/726-727. لَا يُعْجَبْنَا أَنْ يُتَخْتَمَ بِالذَّهَبِ وَالْحَدِيدِ وَلَا بِشَيْءٍ مِّنَ الْحَلِيَّةِ غَيْرِ الْفِضَّةِ لِلرَّجَالِ

taşıyan rivayetin yasaklayıcı naslar gelmeden önce söylendiği, dolayısıyla bununla amel edilmeyeceği ifade edilmiştir.³⁵ Netice itibarıyla Hanefilerde demir, bakır ve kurşun gibi madenlerden yapılan takıların hem erkeklere hem de kadınlara tahrîmen mekruh olduğu ifade edilebilir. Zira mezhep imamlarının, söz konusu ürünlerin ziynet amacıyla kullanılmasına ilişkin açık bir haram hükmü bulunmamakta; bilakis, bu konuda genellikle "hoş karşılamama" şeklindeki değerlendirmelere yer verilmektedir. Bu bağlamda, İmam Muhammed'in ihtiyatı önceleyen ifadelerinden hareketle kesin bir haram hükmüne ulaşmak, onun sözlerini dinî bir nas gibi yorumlamak anlamına gelecektir ki, kanaatimizce bu yaklaşım isabetli değildir. Zira mezhep içi yorumların, naslarla aynı bağlayıcılık düzeyinde değerlendirilmesi, fikhî yorumların mahiyetine ve metodolojik sınırlarına uygun düşmemektedir. Aktarılan bu hususların yanında bahse konu olan madenlerden üretilen yüzüklerde ürünün halka kısmının dikkate alınacağı ve kaş kısmının ise hükme etki etmeyeceği yönünde ifadeler de kaynaklarda zikredilmektedir. Söz konusu kullanımın yasak olması sebebiyle bu ürünlerin satımının da mekruh kapsamında değerlendirileceği söylenmiştir.³⁶ Bu noktada değinilmesi gereken bir diğer husus da Serahsî'nin (ö. 483/1090 [?]) bakıra dair görüşüdür. Serahsî, bakırın bir türü olan şebahi, akik taşına benzetmekte ve bu maddenin kullanılmasının câiz olduğunu belirtmektedir. Meşâyih'ten bazı âlimlerinin şebahi mekruh gördüğünü aktarsa da Serahsî'ye göre sahih olan görüş, bu maddeden yüzük yapılmasında bir sakınca bulunmadığı yönündedir. Ayrıca, sadece demir hakkında, cehennem ehlinin takısı olduğuna dair rivayete dayanarak, demirden yapılmış ziynet eşyalarının mekruh sayıldığını ifade etmektedir.³⁷ Fakat kendinden sonraki Hanefî âlimleri böyle bir ayırım yapmaksızın demir, bakır ve bakırın çeşitlerini mekruh kapsamında değerlendirmişlerdir.³⁸

Mâlikîlere göre demir, bakır ve kurşun gibi madenlerden yapılan yüzük mekruh kabul edilmiştir. İbn Abdilber gibi cevazı yönünde kanaat belirtenlerin dayanağının mehir konusunda zikredilen hadisle Ömer b. Abdilaziz'in (öl. 101/720) oğluna Çin demirinden yüzük edinmesi yönündeki rivayetler olduğu belirtilmiş, ancak konuyla ilgili yasaklayıcı hadislerden hareketle mezhepte mekruh görüşü benimsenmiştir.³⁹ Fakat Adevî (öl. 1189/1775), bu tür madenlerin mekruh olarak hükme bağlanmasının Mâlikî mezhebinin temel metni olan *el-Müdevvenetü'l-Kübra*'nın zahirine aykırı olduğunu söylemektedir. O, *el-Müdevvene*'de kadınların iddet süresi içerisinde süslenmeden kaçınmalarını ifade eden *ihdâd* başlığında mu'teddenin bilezik, küpe ve demirden de olsa yüzük

³⁵ Zafer Ahmed et-Tehânevî, *İ'lâü's-sünen*, thk. Muhammed Takî Osmânî (Karaçi: İdâretü'l-Çur'ân ve'l-'Ulûmî'l-İslâmiyye, 1418), 17/328; Yâsir Abdurrabbih Muhammed Ebû Kûta, *Cem'ü'l-vesâil fi şerhi's-Şemâil li Molla Ali el-Kârî Dirâseten ve Tahkîkan* (Mekke: Câmîatü Ümmî'l-Kurâ, Yüksek Lisans Tezi, 2007), 1/299.

³⁶ Alâüddîn Muhammed b. Muhammed Emîn b. Ömer el-Hüseynî ed-Dımaşkî İbn Âbidînzâde, *el-Hediyetü'l-alâiyye* (İstanbul: Kahraman Yayınları, 1984), 240.

³⁷ Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed b. Ebî Sehl es-Serahsî, *Şerhu'l-Câmi'i's-sagîr*, thk. Ertuğrul Boynukalın (Ankara: İSAM Yayınları, 2021), 2/344.

³⁸ İbn Âbidîn, *Haşiyetü İbn Âbidîn*, 9/594.

³⁹ Ebü'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Ahmed el-Kurtubî el-Endelüsî İbn Rüşd, *el-Beyân ve't-tahsîl*, thk. Muhammed Haccî (Beyrût: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1988), 18/298; Ebü'l-Berakât Ahmed b. Muhammed b. Ahmed ed-Derdîr, *eş-Şerhu's-sagîr alâ Akrabi'l-mesâil ilâ mezhebi'l-İmâm Mâlik*, thk. Abdülbâkî b. Muhammed b. İbrâhîm (Beyrût: Dâru İbnü Hazm, 2013), 1/118; Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdirrahmân Hattâb, *Mevâhibu'l-celîl li şerhi Muhtasari Halîl*, thk. Zekeriyâ Umeyrât (Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1995), 1/181; Şemsüddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Arafê Desûkî, *Haşiyetü'd-Desûkî ale's-Şehî'l-kebîr* (Dâru İhyâ'l-Kütübî'l-Arabiyye, ts.), 1/63-64.

takamayacağı yönünde bir ibare nakletmiştir. Her ne kadar biz *el-Müdevvene*'de Adevî'nin naklettiği ibareyi tespit edemesek de bu ifade demir yüzüğün iddet dışı zamanlarda takılabileceği anlamına gelmektedir. Adevî, eserinde cevaz anlamı taşıyan ibareyi nakletmenin yanında sonraki Mâlikî metinlerinde bu tür madenlerden üretilen takılara mekruh hükmü verildiğini ve bunun da *el-Müdevvene*'nin zahirine aykırı olduğunu söylemiştir.⁴⁰ Bununla birlikte demir ve bakır madenlerinden elde edilen ziynet eşyalarını yasaklayan rivayetlerin yanında Hz. Peygamber'in gümüşle kaplı demir yüzük kullandığına dair rivayeti de dikkate alan bazı Mâlikî âlimler, bu iki rivayeti cem etmeye çalışmış ve şayet yüzük, sırf demirden olursa mekruh, gümüşle kaplı olursa câiz olacağını ifade etmişlerdir.⁴¹ Bu bağlamda Mâlikîlerde altın ve gümüş dışındaki madenlerden elde edilen takılar, sırf bu maddelerden oluşursa hem erkeklere hem de kadınlara mekruh olduğu kabul edilmiştir.

Hanbelîlerde konuya dair fazla bir bilgi aktarılmazken ziynet eşyalarının zekatıyla ilgili bölümde meseleye dolaylı olarak temas edilmiştir. Altın ve gümüş dışındaki madenlerden ziynet edinmeyi nehyeden rivayetlerden ötürü mezhepteki görüş bu tür ürünlerin kullanımının mekruh olduğu yönündedir.⁴²

Şâfiîlerde diğer üç mezhepten farklı olarak demir ve bakır gibi madenlerden elde edilen ziynet eşyalarının kullanımı câiz görülmektedir. Nevevî *el-Mecmû'* adlı eserinde bu tür ziynet eşyalarını yasaklayan rivayetlerin olduğunu dolayısıyla mekruh kabul eden âlimlerin bulunduğunu ifade etmekle birlikte yasaklayıcı rivayetlerin zayıf, mehirle alakalı rivayet edilen hadisin ise sahih olduğunu dile getirmiş ve bu hadis doğrultusunda altın ve gümüş dışındaki madenlerden üretilen ürünlerin kullanımının câiz olduğunu ifade etmiştir.⁴³ Bu yaklaşım konuyu değerlendiren diğer bazı mezhep kaynaklarında da bu şekliyle aktarılmıştır.⁴⁴

Mezheplerin altın ve gümüş dışındaki demir, bakır ve kurşun gibi madenlerin ziynet olarak kullanımıyla ilgili vermiş oldukları hükümler aktarıldığı üzeredir. Hükmün sevk edilmesinde doğrudan rivayetler delil olarak zikredilir. Bununla birlikte hükmün illetine dair İbn Âbidîn (öl. 1252/1836) ve ondan nakille Tehânevî (öl. 1974) bazı âlimlerin kanaatini aktarırlar. Burada demir ve bakır hakkındaki yasağın illetinin naslarla sabit olduğundan hareketle, putların bakırdan yapılması ve demirin de cehennem ehlinin yani müşriklerin ziyneti olduğu gibi hususların bildirilmesi, illetin belirleyici unsuru şeklinde yorumlanır. Nitekim konuyla ilgili yasaklayıcı rivayetlerin hepsinde bu ürünlerin kullanımı putların ve müşriklerin ziyneti olmakla ilişkilendirilir. Buradan hareketle Hanefîler demir, bakır ve bakırın çeşitlerinin illetini taşıyan diğer

⁴⁰ Ebü'l-Hasen Alî b. Ahmed b. Mükremillâh es-Saîdî Adevî, *Hâşiyetü'l-Adevî alâ şerhi Kifâyeti't-tâlibi'r-rabbânî*, thk. Yûsuf eş-Şeyh Muhammed el-Bukâî (Beyrût: Dâru'l-Fikr, 1994), 2/448.

⁴¹ Hattâb, *Mevâhibu'l-celîl*, 1/182.

⁴² Mansûr b. Yûnus el-Buhûtî, *Keşşâfu'l-kinâ' an metni'l-İknâ'*, thk. Muhamed Emîn ed-Dimnâvî (Beyrût: Alemü'l-Kütüb, 1997), 2/67.

⁴³ Ebü Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Murî Nevevî, *el-Mecmû' Şerhu'l-Mühezzeb*, thk. Muhammed Necîb el-Mutîfî (Riyâd: Dâru Alemi'l-Kütüb, 2006), 4/238.

⁴⁴ Ebü'l-Abbâs Necmüddîn Ahmed b. Muhammed b. Alî el-Ensârî İbnü'r-Rif'a, *Kifâyetü'n-nebih fi şerhi't-Tenbih*, thk. Mecdî Muhammed (Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2009), 4/265; Ebü'l-Bekâ Kemâlüddîn Muhammed b. Mûsâ b. İsâ Demîrî, *en-Necmü'l-vehhâc fi şerhi'l-Minhâc*, thk. Komisyon (Cidde: Dâru'l-Minhâc, 2004), 3/197.

madenlerin de aynı kapsamda değerlendirileceğini kabul ederler.⁴⁵ Ayrıca Tehânevî, İmam Muhammed'in eserinde doğrudan mekruh ve haram ifadelerinin yer almadığını belirtmekle birlikte "bizim hoşumuza gitmez ve sadece gümüş yüzük kullanılabilir" ifadesindeki üslubun sonraki Hanefî uleması tarafından haram hükmü etrafında kullanmalarını aşırı bir anlam yükleme olarak ifade eder.⁴⁶ Dolayısıyla demir ve bakırdan ziynet edinme hakkındaki nasların zan bildirmesi ve mezhep imamlarının doğrudan haram ifadesi kullanmamaları böyle bir hükmün verilmesine engel teşkil eder.

Din İşleri Yüksek Kurulu'nun ve dünyadaki diğer fetva kurumlarının tespit edebildiğimiz kadarıyla konuya dair bir kararı bulunmamaktadır. Ancak Diyanet Tv'de altın suyuna batırılmış takıların kullanımıyla alakalı sorulara "mekruhtur, haram değildir" şeklinde cevap verilmiştir.⁴⁷ Bunun yanında Yemen Fetva Platformu gibi resmi olmayan web sitelerinde konuyla alakalı bazı fetvalar bulunmaktadır. Bu fetvalarda altın ve gümüş dışındaki madenlerin kullanımını yasaklayan rivayetleri zayıf, tecvizini ifade eden mehir hadisinin sahih olduğu dile getirilmiş ve bu tür ürünlerden yüzük edinilmesinin câiz olduğu söylenmiştir.⁴⁸

Tüm bu aktarımlar neticesinde demir ve bakır gibi madenlerin ziynet olarak kullanımını haram diye nitelemek isabetli bir hüküm olmayacaktır. Hanefîler nezdinde hüküm tahrîmen mekruh iken, Mâlikî ve Hanbelîlere göre mutlak mekruhtur. Ancak cevazına dair hadislerin varlığı, yasaklayıcı rivayetlerin zayıf olduğu yönündeki görüşler, Şâfiî uleması arasında ve bazı Mâlikî âlimlerce bu tür madenlerden elde edilen ürünlerin kullanımının câiz olduğunu belirlemektedir. Bunun yanında meseleyi hükmün illeti bağlamında düşündüğümüzde de cevazı yönünde bazı değerlendirmelerde bulunmak mümkündür. Bakırın putların yapımında hammadde olarak kullanılması ve demirin müşrikler tarafından takı amacıyla tercih edilmesi, bu iki maddenin şirk unsurlarıyla sembolik bir yakınlık kurduğu düşüncesini gündeme getirmektedir. Bu bağlamda, gümüşle kaplanmış demir yüzüğün kullanımının câiz kabul edilmesine karşın, doğrudan demir veya bakırdan yapılan yüzüklerin mekruh görülmesi, söz konusu maddelerin geçmişteki algılarına dayanan bir yaklaşımı yansıtmaktadır. Nitekim, bu yasaklayıcı rivayetlerin şirkin yaygın olduğu bir dönemde ortaya çıkmış olması, dönemin toplumsal ve dinî bağlamında bu maddelere yüklenen anlamlarla doğrudan ilişkilidir. Ancak günümüzde, altın ve gümüş dışındaki maddelerden üretilen takıların aynı sembolik anlamları taşıdığı söylenemez. Şirkle ilişkilendirilen tarihsel anlamların modern toplumda geçerliliğini büyük ölçüde yitirdiği görülmektedir. Bu durum, söz konusu hükmün illetinin yani dayandığı gerekçenin günümüzde mevcut olmadığı yönünde bir içtihadî değerlendirmeye kapı aralamaktadır. Elbette bu yorum, ilgili toplumun söz konusu maddeleri hâlâ bir tür şirk unsuru veya sembolü olarak görüp görmemelerine bağlı olarak değişkenlik gösterebilir. Ayrıca bazı Hanefî kaynaklarında demir yüzüğün câiz olduğunu ifade eden mehirle ilgili rivayetin yasaklayıcı hadislerden önce söz konusu olduğu şeklindeki görüşler de rivayetler arasındaki

⁴⁵ İbn Âbidîn, *Haşiyetü İbn Âbidîn*, 9/594; Tehânevî, *İ'lâü's-sünen*, 17/323/324.

⁴⁶ Tehânevî, *İ'lâü's-sünen*, 17/325.

⁴⁷ Diyanet TV, "Altın Kaplama Çelik Takılar Takmanın Hükmü Nedir? - Dr. Fatih Mehmet Aydın", *YouTube* (30 Haziran 2022), 0:00-1:29.

⁴⁸ Bevvâbetü'l-İftâ'i'l-Yemeniyye (BİY), "Lübsü'l-Hatemi'l-Hadîd li'l-Ricâl" (Erişim 2 Ocak 2025); el-İslâm Suâl ve Cevâb (İSC), "Hel Lübsü Hatemi'l-Hadîdi Harâmun ala'r-Ricâl" (Erişim 2 Ocak 2025).

tearuzu giderme sürecinde ikna edici görünmemektedir. Çünkü Cahiliye döneminin anlayışı olan şirk koşma Hz. Peygamber'in risaletiyle günbegün silinmiştir. Dolayısıyla yasaklayıcı rivayetlerin sonra, cevaz veren rivayetin önce olması makul değildir. Nitekim bu düşünce kabul edildiği takdirde Müslümanlar erken zamanlarda bu tür ürünleri müşriklere benzeme ve putlara yakınlaşma amacıyla kullanıyorlardı ama daha sonraları böyle bir durum oldu ve Hz. Peygamber bu sebeple bunu yasakladı gibi bir durum ortaya çıkmaktadır. Halbuki risaletin ilk dönemlerinde benzeme hususunun geçmişten gelen bir adet olması kuvvetle muhtemelken Hz. Peygamber'in Müslümanları eğitmesinden sonra putlara yakınlaşma ve müşriklere benzeme yönünün zayıf bir hal alması beklenir. Netice itibarıyla demir, bakır ve türevlerinin ziynet olarak kullanılmasını câiz kılan rivayetler ile yasağın illeti bir arada düşünüldüğünde günümüz toplumunda ilgili illetin bulunmaması ve örfün dikkate alınması bu tür ürünlerin kullanılmasının câiz olacağı yönünde görüş beyan etmeye imkân tanımaktadır.

Rivayetlerde demir bakır ve bakırın türevleri söz konusu edilirken bunun yanında günümüzde çelik ve platin gibi diğer madenlerden de yaygın bir şekilde ziynet eşyası üretilip kullanılmaktadır. Keraheti yönünde görüş serdeden mezheplerin bu tür ziynet eşyalarını da nasta zikredilen madenlere kıyas ederek hüküm verecekleri düşünülebilir. Öyle ki naslarda sadece demir ve bakırın çeşitleri zikredilirken kaynaklarda bunun yanında kurşun ve cam gibi diğer bazı ürünler de aynı yasak kapsamında zikredilmektedir. Ancak çelik ve platin gibi madenlerin doğrudan nasta zikredilmemesi ve hükmün illetini barındırmaması düşünüldüğünde bunlardan elde edilen ürünlerin mutlak cevazından bahsetmek mümkündür.

4. Kıymetli ve Yarı Kıymetli Taşların Ziynet Eşyası Olarak Kullanımı

Altın ve gümüş dışında demir ile bakır gibi madenlerden ziynet eşyası edinmenin hükmüne dair değerlendirmeler mevcutken akik gibi yarı kıymetli taşlarla yeşim taşı (yeşeb) gibi kıymetli taşlardan yüzük tarzı ürünlerin kullanımı hakkında kısmen de olsa farklı görüşler kaynaklarda aktarılmıştır. Fukahânın kahir ekseriyeti taşlardan ziynet edinilmesini câiz olarak telakki ederken Hanefî ve Mâlikî uleması içerisinde bu tür ziynet eşyalarının kullanımına olumsuz yaklaşanlar bulunmaktadır.

Hanefî fukahâsı arasında genel eğilim taşlardan üretilen ziynet eşyalarının demir, bakır ve bakırın çeşitleri gibi değerlendirilebileceği yönündedir. Bunun yanında Serahsî ve Kâdîhân (öl. 592/1196) yeşim ve akik taşlarının kullanımının helal olduğunu söylemiş, Molla Hüsrev (öl. 885/1480) de bu hükmü umumileştirip tüm taşların helal olacağı yönünde kanaat belirtmiştir.⁴⁹ Hâkim eş-Şehîd (öl. 334/945) ve Mergînânî gibi âlimler ise İmam Muhammed'in لا يتختم إلا بفضة ifadesinden hareketle kadınların altın ve gümüş, erkeklerin de sadece gümüşten yüzük edinebileceklerini, bunun dışındaki maden ve taşlardan yapılan ziynet eşyalarının haram olduğunu savunmuşlardır. Ayrıca bakırın yasaklanmasının illetinin putların hammaddesi olması ve taşların da bu amaçla kullanılması, bakıra kıyasla taşlardan da ziynet eşyası edinmenin yasak kapsamına

⁴⁹ Serahsî, *Şerhu'l-Câmi'i's-sagîr*, 2/344; Ebü'l-Mehâsin Fahrüddîn Hasen b. Mansûr b. Mahmûd el-Özkendî el-Fergânî Kâdîhân, *Fetâvâ Kâdîhân fî mezhebi'l-İmâmî'l-A'zam Ebî Hanîfe en-Nu'mân*, thk. Sâlim Mustafâ el-Bedrî (Bejrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2009), 3/316; Muhammed b. Ferâmûz Molla Hüsrev, *Dürerü'l-hükkâm fî şerhi Gureri'l-ahkâm* (İstanbul: Fazilet Neşriyat, 2016), 1/312.

gireceği şeklinde yorumlanmıştır.⁵⁰ Cevazı yönünde görüş bildiren âlimler ise İmam Muhammed'in sözünün kapsamına taşların girmeyeceğini; çünkü Hz. Peygamber'den "Akikten yüzük edinin; çünkü bu taş mübarektir." şeklinde rivayetin olduğunu söylemişlerdir. Dolayısıyla İmam Muhammed'in sözünü taşları da içine alacak şekilde yorumlamanın hadise aykırı olacağı ifade edilmiştir. Buradan hareketle akik taşı ile ilgili böyle bir rivayetin olması diğer taşların da câiz olacağı yönünde yorumlanmasına zemin teşkil etmiş ve akik nasıl taşsa diğer türler de taştır denilerek cevazına hükmedilmiştir. Ayrıca Molla Hüsrev İmam Muhammed'in sözünün altın esas alınarak söylendiğini iddia etmiştir.⁵¹ Fakat İbn Âbidîn bahsi geçen ifadeyi bu şekilde anlamının isabetli olmayacağını, şayet altın dikkate alınarak bir anlam yüklenseydi demir ve bakır gibi madenlerin de helal olması gerekeceğini söylemiştir.⁵²

Mâlikî mezhebinde deri, akik ve kalaydan elde edilen yüzüğün kullanımı câiz olarak kabul edilirken inci, zümrüt ve yakut gibi kıymetli taşlardan üretilen yüzükler hakkında mezhepte doğrudan bir nassın bulunmadığı ifade edilmiştir. Bu bağlamda zikri geçen kıymetli taşlarla ilgili hükmün altın ve gümüşten üretilen kapların kullanımıyla ilgili hükme tabi olacağı şeklinde bir bilgi aktarılmıştır.⁵³ Mâlikîlerde inci gibi kıymetli taşlardan elde edilen kapların kullanımıyla ilgili iki kanaat bulunmaktadır. Altın ve gümüşe kıyaslayıp kıymetli taşlardan elde edilen kapların haram olduğunu ifade edenler olmakla birlikte kıymetli taşların israf ve böbürlenme vesilesi edilmeksizin bu iki maden gibi değerlendirilmeyeceğini söyleyenler de olmuştur.

Şâfiî mezhebinde demir ve bakır gibi madenlerden elde edilen ziynet eşyalarının kullanımının câiz olmasının yanında kıymetli taşlardan üretilen ziynetlerin de mubah olduğu yönünde kanaat benimsenmiştir. Mesele değerlendirilirken İmam Şâfiî'den "inci ve yakut gibi taşların kullanımını ben kerih görmem" sözü aktarılmıştır.⁵⁴ Bu bağlamda Şâfiîler kıymetli taşlardan elde edilen takıların kullanımı câiz görmüşler ve bu hükmü karşı cinse benzememe, israf ve böbürlenmeye vesile kılmamaya kayıtlamışlardır.⁵⁵

Hanbelî mezhebinde ise Şâfiîler gibi kıymetli taşlardan ziynet edinme mubah görülmüştür. Bu bağlamda akik taşından edinilen yüzüğü takma hususunda müstehap olduğu yönünde bazı görüşler de aktarılmıştır. Bu görüşe "akikten yüzük edinin çünkü bu taş mübarektir" şeklindeki rivayet esas teşkil etmiştir. Fakat bu rivayetin mevzu olduğu yönündeki değerlendirmelerden hareketle akikten yüzük kullanmanın müstehap olmayıp mubah olduğu yönünde kanaatler aktarılmıştır. Her ne kadar kıymetli taşların ziynet olarak kullanılabilmesi hem erkek hem de kadın için mubah görülse de erkeklerin bu türden ziynet eşyaları kullanmaları kadınlara benzeme sebebiyle mekruh kabul

⁵⁰ Mergînânî, *el-Hidâye*, 4/364; Neseî, *Kenzü'd-dekâik*, 3/334; Molla Hüsrev, *Dürerü'l-hükkâm fî şerhi Gureri'l-ahkâm*, 1/312.

⁵¹ Molla Hüsrev, *Dürerü'l-hükkâm fî şerhi Gureri'l-ahkâm*, 1/313.

⁵² İbn Âbidîn, *Haşiyetü İbn Âbidîn*, 9/594/595.

⁵³ Hattâb, *Mevâhibu'l-celîl*, 1/185; Adevî, *Hâşiyetü'l-Adevî*, 2/450.

⁵⁴ Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs eş-Şâfiî, *el-Üm*, thk. Rif'at Fevzî Abdülmuttalib (Beyrût: Dâru İbn Hazm, 2011), 2/462.

⁵⁵ Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Mâverdî, *el-Hâvi'l-kebîr fî fikhi mezhebi'l-İmâmi's-Şâfiî*, thk. Alî Muhammed Mu'cavvad - Âdil Ahmed Abdülmecûd (Beyrût: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1994), 2/479; İbnü'r-Rif'a, *Kifâyetü'n-nebîh*, 5/433; Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Muhammed el-Heytemî es-Sa'dî İbn Hacer el-Heytemî, *el-Fetâva'l-kübra'l-fikhiyye* (el-Mektebetü'l-İslâmiyye, 1431), 1/262.

edilmiştir.⁵⁶ Burada ilke olarak erkeklerin kadınlara ait süs eşyası kullanması kadınların da erkeklere ait süs eşyası kullanması yani teşebbüh ön plandadır. Bu hususta da örfün belirleyici olduğu söylenmelidir. Ancak kıymetli taşların bahsi geçen hususa uygun olması kaydıyla mubah olduğu ifade edilmelidir.

Aktarılan bilgilerden hareketle Hz. Peygamber'in taşların ziynet eşyası olarak kullanımını yasakladığına dair doğrudan bir rivayet bulunmamaktadır. Aksine Hz. Peygamber'in akik taşından yüzük edindiğini bildiren zayıf da olsa bir hadis fıkıh kaynaklarında yer almaktadır. Doğrudan yasaklayıcı bir hadisin olmaması, Şâfiî ve Hanbelîlerce kullanımının mubah olduğu yönünde görüş benimsemesine zemin hazırlamış, Hanefîlerin demir ve bakıra, Mâlikîlerin ise altın ve gümüşten kapacak kullanımına kıyasla mekruh kapsamında değerlendirmelerine sebep olmuştur. Hanefîlerden bazı ulemanın ve diğer üç mezhebin akik taşından yapılan yüzüğe cevaz verdiği de dikkate şayandır. Mekruh kapsamında görenler ise kıymetli taşları demir ve bakıra kıyaslamışlar, putların yapı malzemesi olması illetini taşlarda da bulunmasından hareketle aynı hükmü vermişlerdir. Şayet bu illet söz konusu değilse mekruh görenlerin de taşları israfa düşmeme, kibirlenme vesilesi kılmama ve karşı cinse benzememe kriterlerini dikkate almak kaydıyla mubah görüşünü benimseyecekleri ifade edilebilir. Bu bağlamda günümüz toplumlarının örf ve adetlerinin bu tür ürünleri kullanmadaki amaçları esas alınarak bir hüküm verilmelidir.

Sonuç

Altın ve gümüş dışındaki madenlerin ziynet amaçlı kullanımına ilişkin fikhî hükümler, hadis literatüründeki farklı rivayetler çerçevesinde şekillenmiştir. Bu konunun tarihsel bağlamda detaylandırılmamış olması hem toplumların altın ve gümüşe atfettiği özel statü hem de demir ve bakır gibi madenlerin putlarla ilişkilendirilmesinden kaynaklandığı ifade edilebilir. Bununla birlikte, altın ve gümüş dışındaki madenlerin ziynet olarak kullanımına dair fıkıh mezheplerinin görüşleri, rivayetlerdeki ihtilaflar ve yorum farklılıklarına dayanmaktadır.

Erkekler açısından, altın kullanımı dört mezhepte haram olarak telakki edilirken gümüş yüzüğe ise genel bir cevaz verilmiştir. Kadınlar açısından ise altın ve gümüşten yapılan ziynet eşyası kullanımına müsaade edilmiştir. Bunun yanında hem erkeklere hem de kadınlara demir, bakır ve benzeri madenlerden yapılan ziynet eşyalarının, putlarla ilişkilendirilme, müşriklere benzeme ve şirk unsurlarına yaklaşma kaygısıyla fukahânın kahir ekseriyeti tarafından mekruh kabul edildiği görülmüştür. Ancak bu tür madenlerden elde edilen ziynetlerin câiz olduğuna dair görüşler de mevcuttur. Özellikle demirden yüzüğün mehir olarak kabul edildiği yönündeki rivayet, bu madenlerin kullanımına cevaz verilmesi gerektiği şeklindeki görüşleri desteklemektedir. Hanefî, Mâlikî ve Hanbelî mezhepleri bu tür madenlerin kullanımını genelde mekruh olarak değerlendirmiş, Şâfiî mezhebi ise câiz görmüştür. Bununla birlikte, bu tür madenlerden ziynet edinmenin örf ve âdetlerdeki yerinin, fikhî hükmün tespitinde önemli rol oynadığı ifade edilebilir. Kıymetli taşların ziynet olarak kullanımını ise demir ve bakıra kıyaslayanlar olsa da akik taşının ziynet olarak kullanılmasının genelde câiz olduğu belirtilmiştir. Ancak bazı mezhepler, demir ve

⁵⁶ Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Müflih b. Muhammed el-Makdisî er-Râmînî Şemseddîn İbn Müflih, *Kitâbü'l-Fürû'* (*Tashîhu'l-Fürû'* birlikte), thk. Abdullah b. Abdilmuhsin et-Türkî (Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 2003), 4/163-164; Buhûtî, *Keşşâfu'l-knâ'*, 2/67.

bakır gibi madenlerin yasaklanmasının illetinin, bu taşlarda da bulunduğunu söyleyerek kullanım alanını sınırlı tutmuşlardır.

Günümüz toplumlarında ise altın ve gümüş dışında çelik, platin ve benzeri madenlerden takılar üretilmekte ve yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu durum, söz konusu madenlerin hükmünün yeniden ele alınması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Rivayetlerden elde edilen illetler, günümüzde anlamını yitirmiştir. Modern toplumlarda bu tür madenlerden yapılan ziynetlerin, müşriklere benzeme veya şirk unsurlarına yaklaşma gibi anlamlar taşımadığı görülmektedir. Dolayısıyla, bu madenlerin kullanımını yasaklayan rivayetlerin illetlerinin günümüzde geçerli olmaması, bu tür ziynet eşyalarının câiz olduğu yönündeki görüşleri güçlendirmektedir. Ayrıca Şâfiî mezhebine mensup âlimlerin görüşlerine temel teşkil eden, mehre ilişkin rivayetin demir yüzüğün mehri temsil edebileceği yönünde yorumlanması, demir gibi bazı madenlerin takı olarak kullanımına dair doğrudan bir nassî delilin bulunduğunu ortaya koymaktadır. Bu rivayet, sadece evlenme akdinde verilecek mehirle ilgili bir sınırlandırmayı değil, aynı zamanda demir yüzüğün caiz oluşuna dair dolaylı bir meşruiyet zemini sunmaktadır. Dolayısıyla, söz konusu madenlerin kullanımıyla ilgili hüküm verirken bu nassî temele dayanan yaklaşımın dikkate alınması ve göz ardı edilmemesi, fikhî bütünlük açısından önem arz etmektedir.

Öte yandan, süslenme niyetinin böbürlenme, israf ve gösteriş gibi olumsuz duygular barındırmaması, karşı cinse benzeme gibi dini yasaklarla çatışmaması ve örfün bu kullanım şekillerini benimsemesi, hükmün belirleyici unsurlarıdır. Özellikle imitasyon takıların günümüzde yaygınlaşması ve ekonomik erişilebilirliği, toplumda farklı bir algı oluşturmuş ve ziynet kavramının altın ve gümüş dışındaki unsurları da içerecek şekilde genişlemesine neden olmuştur.

Sonuç olarak, altın ve gümüş dışındaki madenlerden yapılan ziynet eşyalarının hükmü, rivayetlerdeki yasaklayıcı ve tecviz edici ifadelerin birlikte ele alınması, tarihsel bağlamlarının göz önünde bulundurulması ve günümüz şartlarının dikkate alınmasıyla yeniden değerlendirilmeyi hak etmektedir. İslam hukukunun temel prensipleri ışığında, bu tür madenlerin ziynet olarak kullanılmasının, illeti ortadan kalkan yasakların bağlayıcılığını yitirdiği ve örfün de olumlu bir rol oynadığı durumlarda câiz olduğu söylenebilir. Fikhî literatürdeki bu tür meselelerin çağdaş yorumlarla desteklenmesi hem ilmi hem de pratik bir boşluğun doldurulmasına katkı sağlayacaktır.

- İbn Abdilber en-Nemerî, Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed b. Abdilberr en-Nemerî. *el-İstizkârü'l-câmi' li-mezâhibi fukahâ'i'l-emsâr ve ulemâ'i'l-aktâr fimâ tezammenehü'l-Muvatta' min me'ânî'r-re'y ve'l-âsâr*. thk. Sâlim Muhammed Atâ - Muhammed Ali Muavvad. 9 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2000.
- İbn Âbidîn, Muhammed Emîn b. Ömer b. Abdilazîz el-Hüseynî. *Reddü'l-muhtâr ala'd-Dürri'l-muhtâr şerhi Tenvîr'l-ebâr*. 12 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Ma'rife, 2015.
- İbn Âbidînzâde, Alâüddîn Muhammed b. Muhammed Emîn b. Ömer el-Hüseynî ed-Dımaşkî. *el-Hediyetü'l-alâiyye*. İstanbul: Kahraman Yayınları, 1984.
- İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr Abdullâh b. Muhammed b. Ebî Şeybe İbrâhîm el-Absî el-Kûfi. *el-Musannef*. thk. Sa'd b. Nâsır b. Abdilaziz Ebû Habîb eş-Şesrî. 25 Cilt. Riyâd: Dâru Kunûzi İşbîliyyâ, 2015.
- İbn Hacer el-Heytemî, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Muhammed el-Heytemî es-Sa'dî. *el-Fetâvâ'l-kübra'l-fikhiyye*. 4 Cilt. b.y.: el-Mektebetü'l-İslâmiyye, 1431.
- İbn Receb, Ebü'l-Ferec Zeynüddîn Abdurrahmân b. Ahmed b. Abdurrahmân. *Ahkâmü'l-havâtîm ve mâ yete'allak bihâ*. thk. Ebu'l-Fidâ Abdullah el-Kâdî. Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1985.
- İbn Rüşd, Ebü'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Ahmed el-Kurtubî el-Endelüsî. *el-Beyân ve't-tahsîl*. thk. Muhammed Haccî. 20 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1988.
- İbnü'r-Rif'a, Ebü'l-Abbâs Necmüddîn Ahmed b. Muhammed b. Alî el-Ensârî. *Kifâyetü'n-nebîh fi şerhi't-Tenbîh*. thk. Mecdî Muhammed. 21 Cilt. b.y.: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2009.
- ISC, el-İslâm Suâl ve Cevâb. "Hel Lübsü Hatemi'l-Hadîdi Harâmun ala'r-Ricâl". Erişim 2 Ocak 2025. <https://islamqa.info/ar/answers/105400/هل-ليس-خاتم-المحديد-حرام-على-الرجال>
- Kadızâde, Ahmed Şemseddin. *Netâ'icü'l-efkâr fi keşfi'r-rumûz ve'l-esrâr (Tekmiletü şerhi Fethi'l-kadîr)*. 3 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2009.
- Kâdîhân, Ebü'l-Mehâsin Fahrüddîn Hasen b. Mansûr b. Mahmûd el-Özkendî el-Fergânî. *Fetâvâ Kâdîhân fi mezhebi'l-İmâmi'l-A'zam Ebî Hanîfe en-Nu'mân*. thk. Sâlim Mustafâ el-Bedrî. 3 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2009.
- Kâsânî, Ebû Bekir b. Mes'ûd. *Bedâ'i'u's-sanâ'i' fi tertibi's-şerâ'i'*. thk. Muhammed Tâmir. 10 Cilt. Kâhire: Dâru'l-Hadîs, 2005.
- Mâlik b. Enes, Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebî Âmir el-Asbahî el-Yemenî. *el-Muvatta' bi rivayeti Muhammed b. Hasen eş-Şeybânî*. thk. Abdülvehhâb Abdüllatîf. b.y.: el-Mektebetü'l-İlmiyye, ts.
- Ma'mer b. Râşid, Ebû Urve. *el-Câmi'*. thk. Habîburrahman el-A'zamî. 2 Cilt. Beyrût: el-Mektebu'l-İslâmî, 1983.
- Mâverdî, Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb. *el-Hâvi'l-kebîr fi fikhi mezhebi'l-İmâmi's-Şâfi'i*. thk. Alî Muhammed Mu'avvad - Âdil Ahmed Abdülmevcûd. 18 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1994.
- Mergînânî, Burhânüddîn Ebü'l-Hasen Alâ b. Ebî Bekr el-Fergânî. *el-Hidâye Şerhu Bidâyeti'l-mübtedî*. thk. Muhammed Adnân Dervîş. 2 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Erkam, ts.
- Mevslî, Abdullah b. Muhmûd b. Mevdûd. *el-İhtiyâr li ta'lîli'l-Muhtâr*. thk. Hâlid Abdurrahmân el-Âk. 2 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Ma'rife, 1998.
- Molla Hüsrev, Muhammed b. Ferâmûz. *Dürerü'l-hükkâm fi şerhi Gureri'l-ahkâm*. İstanbul: Fazilet Neşriyat, 2016.
- Muvaffakuddîn İbn Kudâme, Ebû Muhammed Abdullâh b. Ahmed. *el-Muğni*. 14 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Fikr, 2011.

- Mübârekpûrî, Ebû'l-Ulâ Muhammed Abdurrahmân b. Abdurrahîm. *Tuhfetü'l-ahvezî şerhu Câmi'i't-Tirmizî*. 10 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1431.
- Müslim, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc. *el-Câmi'u's-sahîh*. thk. Muhammed Fuâd Abdulbâkî. 5 Cilt. Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, ts.
- Nesâî, Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî. *es-Sünen*. thk. Râid b. Sabrî İbn Ebî Alafe. Riyâd: Dâru Tavîk, 2008.
- Nesefî, Ebû'l-Berekât Abdullah b. Ahmed. *Kenzü'd-dekâik (Nânûtî haşiyesiyle birlikte)*. 3 Cilt. Karaçi: Mektebetü'l-Büşrâ, 2016.
- Nevevî, Ebû Zekeriyâ Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref. *el-Minhâc fi şerhi Sahîhi Müslim b. el-Haccâc*. thk. Halîl Me'mûn Şîhâ. 10 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Ma'rife, 2014.
- Nevevî, Ebû Zekeriyâ Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref. *Ravzatü't-talibîn*. thk. Züheyr eş-Şâvîş. 12 Cilt. Beyrût: el-Mektebu'l-İslâmî, 1991.
- Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Murî. *el-Mecmû' Şerhu'l-Mühezzeb*. thk. Muhammed Necîb el-Mutî'î. 23 Cilt. Riyâd: Dâru Alemi'l-Kütüb, 2006.
- Serahsî, Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed b. Ebî Sehl. *Şerhu'l-Câmi'i's-sagîr*. thk. Ertuğrul Boynukalın. 2 Cilt. Ankara: İSAM Yayınları, 2021.
- Şâfi'î, Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs. *el-Üm*. thk. Rif'at Fevzî Abdülmuttalib. 11 Cilt. Beyrût: Dâru İbn Hazm, 2011.
- Şemseddîn İbn Müflih, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Müflih b. Muhammed el-Makdisî er-Râmînî. *Kitâbü'l-Fürû' (Tashîhu'l-Fürû' birlikte)*. thk. Abdullah b. Abdilmuhsin et-Türkî. 12 Cilt. Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 2003.
- Şeybânî, Muhammed b. Hasan. *Kitâbu'l-Âsâr*. thk. Hâlid el-Avvâd. Kuveyt: Dâru'n-Nevâdir, 2008.
- Şeybânî, Muhammed b. Hasen. *el-Câmi'u's-sagîr*. thk. Mehmet Boynukalın. Beyrût: Dâru İbn Hazm, 2011.
- Taberânî, Ebû'l-Kâsım Müsnidü'd-dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb. *el-Mu'cemü'l-evsat*. thk. Ebû Muâz Târık b. İvadallâh - Ebû'l-Fadl Abdulmuhsin. 10 Cilt. Kâhire: Dâru'l-Harameyn, 1995.
- Tehânevî, Zafer Ahmed. *İ'lâü's-sünen*. thk. Muhammed Takî Osmânî. 22 Cilt. Karaçi: İdâretü'l-Şur'ân ve'l-'Ulûmi'l-İslâmiyye, 1418.
- Yalçın, İsmail. "Yüzük (Fıkıh)". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 44/57-58. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Zebîdî, Zeynüddîn Ahmed b. Ahmed b. Abdillatîf. *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercümesi ve Şerhi*. çev. Ahmed Naim - Kamil Miras. 8 Cilt. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2019.